
Democràcia Inclusiva i Economia Participativa ¹

Takis Fotopoulos

Tot i que Michael Albert és ben conscient de l'existència del projecte de la Democràcia Inclusiva (DI), en el seu nou llibre *Parecon* (Par) [1] prefereix ignorar la seva existència i segueix el camí sense obstacles de comparar la Parecon amb els desastrosos sistemes de planificació central i d'estrictament ecològic Bioregionalisme, o amb l'ecologia social que, de fet, no ofereix cap mecanisme per a la distribució dels recursos, ja que està basada en una economia moral de la post-escassetat. Tanmateix, tot i que pot ser una bona tàctica demostrar la "superioritat" d'una proposta evitant el diàleg amb altres propostes viables, [2] certament no ajuda a avançar en la discussió, avui requerida urgentment, sobre propostes alternatives d'organització social. / s per tant l'objectiu d'aquestes pàgines omplir aquest buit i comparar i contrastar el projecte de la DI amb la Parecon, les quals considero que són les principals propostes d'economia alternativa recentment presentades, per tal que els lectors puguin fer els seus propis judicis sobre els pros i els contres de cada projecte.

Començaré amb la discussió sobre la naturalesa general de les dues propostes i continuaré amb les característiques principals de la Parecon, les quals discutiré en detall a la resta del text, comparant-les amb les característiques corresponents del projecte de la DI.

Elements principals de les dues propostes

La naturalesa de la Parecon i del projecte de la DI

Abans de res, cal clarificar que la Parecon, a diferència del projecte de la DI, no és un projecte polític sobre una societat alternativa. En altres paraules, no és un model d'organització social en general sinó simplement un model econòmic. Les institucions polítiques, culturals i les de l'àmbit social en general són completament oblidades per la proposta de la Parecon. L'explicació donada per justificar aquesta absència és que "els models per a aquestes institucions encara esperen ser desenvolupats" (Par 288). Tanmateix, donat que el model de la Parecon va ser desenvolupat fa més d'una dècada, aquesta explicació resulta difícil d'acceptar. Una explicació més plausible és que la qüestió de les institucions polítiques i d'altre mena, i particularment la qüestió crucial de si la Parecon és compatible amb un Estat (fins i tot la varietat de l'Estat dels "treballadors") és deixada deliberadament difusa amb l'esperança d'unir a tota l'Esquerra en general darrera la proposta de la Parecon: des dels socialistes estatistes als de caire llibertari, des dels anarquistes

¹ Economia Participativa (*Participative Economy*) s'abrevia a amb el terme "Parecon".

fins als partidaris dels nous moviments socials (ecologista, feminista, gai i altres). No obstant, el fet que a Parecon no es faci cap menció del rol de l'Estat difícilment justifica l'afirmació de l'autor que "Parecon és bàsicament una visió econòmica anarquista que elimina la jerarquia fixa i dona lloc a l'autogestió" (Par 263). Apart de la qüestionable validesa d'aquesta afirmació fins i tot pel que fa a les institucions econòmiques, tal com intentaré mostrar més avall, una societat llibertària, per fer mèrit al seu nom, hauria de ser clarament una societat sense estat – com la que és assumida en el projecte de la DI. Tanmateix, la única condició establerta per Albert referent a la naturalesa de les institucions no-econòmiques és que haurien de ser compatibles amb les institucions de la Parecon: "les institucions existents juntament amb la Parecon hauran de respectar els complexos laborals equilibrats, la remuneració per esforç i sacrifici, l'autogestió i... hauran de correlacionar-se amb la planificació participativa" (Par 287). Tanmateix, aquesta condició de compatibilitat podria ser fàcilment acceptada per socialistes, anarquistes i partidaris dels nous moviments socials de gairebé tots els corrents! [3]

Donada la naturalesa de la Parecon com un model purament econòmic, no resulta sorprenent que els seus principals actors siguin determinats en l'àmbit econòmic. Així, el concepte de *ciudadà* és completament oblidat pel model de la Parecon i és reemplaçat pel de treballadors i consumidors. No és estrany que el model acabi amb una distorsió del concepte de democràcia directa, que no és contemplada com un règim sinó com un procediment [4] per ser utilitzat quan sorgeixi la necessitat i ser fàcilment substituït pel seu oposat, és a dir la representació, quan això no sigui convenient! Retornaré més avall sobre la qüestió crucial de si, en una democràcia real, les decisions econòmiques importants podrien ser deixades als treballadors i consumidors en lloc de als ciutadans, però, pel moment, pot resultar profitós discutir breument la idea distorsionada de democràcia proposada a la Parecon.

Com espero haver deixat clar a *Cap a una Democràcia Inclusiva* (CDI), en una veritable democràcia, els ciutadans prenen directament les decisions polítiques, econòmiques i socials en assemblees demòtiques, que són els òrgans de decisió política fonamentals. Allà on les decisions han de ser preses a un nivell superior (regional, confederal) són assemblees de delegats revocables amb mandats específics, les que coordinen les decisions preses localment, i les administren i implementen al nivell regional o confederal. Això significa que les assemblees regionals i confederals són simplement **consells administratius** i no òrgans de presa de decisions polítiques - tal com són tots els òrgans representatius. Tanmateix, la impressió general que un s'enduu al llegir Parecon és que molts (si no tots) els òrgans de presa de decisions en aquest esquema són òrgans de representants amb competències polítiques en lloc de consells administratius de delegats. Aquesta és també la impressió que hom es forma de declaracions com la següent: "els consells de treballadors activaran estructures de presa de decisions i formes de delegar **responsabilitat** (l'èmfasi és meu) d'acord amb l'autogestió i no amb injustes jerarquies de poder" (Par 93). En un altre passatge fins i tot parla de delegar "autoritat i autonomia a altres" (Par 178) – una clara contradicció de termes que mostra una ignorància del significat d'autonomia que, òbviament, no pot ser mai delegada a altres. / s evident que la Parecon es caracteritza, en primer lloc, per una obvia falta de comprensió del significat de l'autonomia individual i social i per tant de la incompatibilitat de la representació (i no la delegació) amb la democràcia [5]. En segon lloc, com també vaig remarcar a CDI, la Parecon comporta una estructura altament burocràtica

(no en el sentit jeràrquic sinó en el sentit dels procediments burocràtics complexos) que va ser apropiadament caracteritzada per un astut ressenyador a *Anarchist Studies*, com una “burocràcia participativa” que, juntament amb la multiplicitat dels controls proposats per limitar el dret de les persones al consum, “posaria les bases per a la perpetuació o reaparició de l'estat” [6]. Finalment, com tractaré de mostrar més avall, la Parecon també comporta una restricció important de l'autonomia individual en general i de la llibertat d'elecció en particular, és a dir de l'autogestió mateixa, com a resultat, principalment, de la seva dependència exclusiva en la planificació per a l'assignació dels recursos. [7]

Elements principals de la Parecon

Albert defineix de la següent manera el que anomena “components institucionals i organitzatius centrals” de la Parecon (Par 84):

- Mitjans de producció de propietat no-privada
- Els principals òrgans de decisió política són els consells de treballadors i consumidors
- Els treballadors han de treballar una jornada laboral “ordinària” en complexes laborals equilibrats
- Remuneració per esforç i sacrifici
- Planificació participativa i autogestió econòmica

Elements principals de la DI

Els elements principals de la DI, pel que fa a la democràcia econòmica, la qual és vista com una economia sense estat, sense diners i sense mercat, són definits de la següent manera:

- Els mitjans de producció pertanyen a cada comunitat (**demós**) i són cedits als treballadors de cada unitat de producció amb un contracte a llarg termini;
- L'òrgan de **decisió política** fonamental en cada comunitat independent és l'assemblea demòtica –la clàssica ecclesia Atenesa- i les comunitats (**les demoï**) es coordinen a través de consells **administratius** regionals i confederals de delegats mandats, revocables i rotatius (assemblees regionals / assemblea confederal);
- El propòsit de la producció no és el creixement sinó la satisfacció de les necessitats bàsiques (definides democràticament) de tots els ciutadans – per les quals tothom capaç de treballar ha d'oferir una quantitat mínima de treball- i les no-bàsiques per les que els membres de la comunitat expressin desig i estiguin disposats a treballar addicionalment.
- La remuneració és relativa a la necessitat, pel que fa a les necessitats bàsiques, i relativa al treball ofert, pel que fa a les necessitats no-bàsiques;
- Les decisions econòmiques dels ciutadans, preses tant col·lectivament com individualment, són implementades mitjançant una combinació de planificació democràtica i un “mercat” artificial basat en vals personals. Autogestió al llarg i ample de la societat.

Però, disposem-nos a examinar en detall els elements principals de les dues propostes:

Propietat dels mitjans de producció a la Parecon i a la DI

La proposta de la Parecon remarca correctament, com la DI, que la propietat privada dels mitjans de producció és inconcebible en qualsevol societat alternativa a l'actual societat capitalista. Tal com expressa Albert, el projecte de la Parecon “simplement esborra els mitjans de producció de l'escena econòmica” i en el seu lloc, es focalitza en l'assignació dels mitjans de producció a diferents processos productius i en la distribució dels usos dels mitjans de producció. Tanmateix, aquest posicionament general deixa irresolta una qüestió important. Quina forma adoptarà la propietat dels mitjans de producció? Albert és extremadament vague en aquest assumpte tal com mostra el següent extracte (Par 90):

Senzillament esborrem la propietat dels mitjans de producció de l'escena econòmica. Podem pensar en això com la decisió que ningú posseeix els mitjans de producció. O podem pensar-ho com la decisió que cadascú posseeix una participació fraccionària de cada element dels mitjans de producció equivalent al que tota altra persona posseeix d'aquell mateix element. O bé, podem pensar-ho com la decisió que la societat posseeix tots els mitjans de producció però que no té veu ni vot sobre cap dels mitjans de producció ni, en conseqüència, res a exigir sobre la seva producció resultant.

Tanmateix, la qüestió de la propietat dels mitjans de producció no és simplement un tema legalista sinó que pot tenir importants implicacions econòmiques, ecològiques o socials, com pot mostrar-se fàcilment si reconeixem la possibilitat de conflictes entre els òrgans de presa de decisions. En el model de la DI un problema d'aquest tipus no podria sorgir perquè, a diferència de la Parecon, fa propostes concretes respecte la propietat. Així, els mitjans de producció pertanyen al **demos** (propietat “demòtica”), és a dir l'assemblea general de ciutadans en un territori particular, que els cedeix als empleats de cada lloc de treball amb un contracte a llarg termini. Això és coherent amb la tesi principal del projecte de la DI segons la qual les decisions econòmiques, pel que fa a la satisfacció de les necessitats bàsiques de tots els ciutadans, són preses per la comunitat sencera, a través de les assemblees de ciutadans. Així, les persones, **com a ciutadanes**, en lloc de com a treballadores i consumidores, decideixen col·lectivament com cobrir les seves necessitats bàsiques (però no els **satisfactors**, és a dir, els mitjans per satisfer-les) i, individualment, decideixen com satisfer les seves necessitats no bàsiques així com els **satisfactors** tant per les necessitats bàsiques com per les no bàsiques. Alhora, les persones, a part de participar com a ciutadanes en les assemblees demòtiques que determinen els objectius generals de la planificació per satisfer les necessitats bàsiques, també participen com a treballadores en les assemblees del seu centre de treball respectiu, en un procés de modificació/implementació del Pla Democràtic i en la gestió del seu propi centre de treball.

Definir positivament qui és el propietari dels mitjans de producció, tal com fa el projecte de la DI, és important perquè això determina indirectament la sobirania general en la societat i l'àrbitre de les disputes entre òrgans de presa de decisions. Així, en l'àmbit local, són les persones com a ciutadanes de les *demos* les que constitueixen el sobirà i l'àrbitre, mentre que, a l'àmbit regional, aquest rol el juguen les assemblees regionals de ciutadanes i, a l'àmbit confederal, el rol

corresponent el juga l'assemblea confederal. D'altra banda, el model de la Parecon, en coherència amb la seva actitud de no posicionar-se sobre la qüestió crucial de si la societat que comporta la Parecon és una societat amb o sense estat, no defineix qui és el sobirà. / s la federació de consells de treballadors o la de consells de consumidors o les dues? Si són les dues, quina opinió preval en cas que hi hagi un conflicte entre elles – quelcom que podria passar fàcilment, fins i tot si definim estrictament les responsabilitats per a cada òrgan de presa de decisions? Considerem, per exemple, el cas en que la federació de consells de treballadors decideix produir béns que la federació de consells de consumidors vol que estiguin prohibits, com per exemple productes antiecològics (cotxes que funcionen amb petroli), insans (tabac), etc. o el cas en què conflictes similars sorgeixin pel que fa al tipus de processos de producció i les tecnologies utilitzades.

En un sistema dual de poder, com el que comporta la Parecon, aquests conflictes podrien sorgir fàcilment, no només perquè hi podria haver dissensió en aquestes qüestions fins i tot entre els treballadors mateixos, sinó també perquè no tots els consumidors són treballadors: els primers inclouen també una gran part de la societat que no està treballant (joves en diverses etapes educatives, persones grans retirades, persones incapacitades per treballar per diversos motius, etc.). Alternativament, hem d'assumir que la Parecon implícitament suposa que són que els consells de treballadors els sobirans: en tal cas, tanmateix, una part molt important de la població que no treballa i que pot ser perfectament la meitat de la població total és simplement exclosa (*de jure* o *de facto*) de les decisions crucials finals a la Parecon. Aquesta qüestió crítica de la sobirania, que queda ressaltada per la vaguetat deliberada de la Parecon en definir exactament qui és el propietari dels mitjans de producció, si es deixa irresolta, confina el model als habituals paradisos de treballadors imaginats pels escriptors socialistes del passat. Sobretot si tenim en compte que l'experiència socialista (com la capitalista) del segle passat ha mostrat clarament que com a mínim és simplista parlar només de la "propietat" dels mitjans de producció en lloc de la "propietat i el control". Com va mostrar particularment l'experiència de l'estatisme socialista, és perfectament possible que els mitjans de producció no siguin posseïts privadament i encara siguin "privadament" controlats, no per capitalistes sinó per buròcrates de partit i tecnòcrates (el que la Parecon anomena la "classe coordinadora"). A més, fins i tot si suposem, com fa la Parecon, que la panacea dels complexos laborals efectivament aboleix la classe coordinadora, la qüestió encara es manté: qui tindrà el control en última instància sobre els mitjans de producció, particularment en casos de conflictes irresolubles entre els òrgans de presa de decisions proposats pel model?

✂ rgans de presa de decisions a la Parecon i a la DI

Presa de decisions a la Parecon

Els principals òrgans de presa de decisió a la Parecon són els consells de treballadors i els consells de consumidors.

Pel que fa als consells de treballadors, cada centre de treball econòmic participatiu és governat per un consell de treballadors en que cada treballador té els mateixos drets de decisió global i les

mateixes responsabilitats que qualsevol altre. Quan és necessari, s'organitzen consells més petits per equips de treball, unitats i petites divisions. Els consells més grans s'organitzen per divisions, centres de treball sencers i indústries (Par 92). Consells de mida diversa dirigeixen diverses qüestions seguint la norma que *l'input* en la presa de decisions ha de ser proporcional a l'impacte de les decisions sobre aquells que les prenen. Com diu Albert, els consells de treballadors asseguren l'autogestió "deixant les decisions que aclaparadorament afecten a un subconjunt de treballadors aclaparadorament només a aquells treballadors i els seus consells, assignant més iniciativa en les decisions a aquells més afectats per elles, i ponderant o bé organitzant procediments de votació per reflectir els diferents impactes dels resultats de la votació en aquells que seran afectats per les decisions."

Pel que fa als consells de consumidors, el consum participatiu, tal com el descriuen els autors de la Parecon a *Looking Forward* (LF, 48) [8] s'organitza en un sistema de consells i de federacions cada cop majors. La planificació del consum s'inicia amb projectes col·lectius de consum, començant pel nivell més alt i continuant cap a baix, i culminant en una votació sobre un paquet sencer de consum col·lectiu (Par 215). Cada consell de barri és part d'una contrada més gran, regió, estat i federació nacional de consells. Després de rebre el *feedback* de totes les llars, la Taula de Facilitació del Consum Col·lectiu reconfigura les seves propostes per a que siguin reconsiderades per les llars. Finalment, les llars etc. voten en quatre paquets col·lectius de consum. Les decisions sobre el consum col·lectiu són preses a través d'un referèndum de tots els membres (Par 210). Quant al consum personal, el consumidor individual considera el consum individual sota la llum dels plans col·lectius ja determinats per la contrada, barri, etc. (Par 214). Els consumidors determinen les seves necessitats de consum personal tenint en compte les necessitats col·lectives, així com les implicacions de les seves comandes pels treballadors (a través d'informació generada per ordinador) (Par 214-215). Les decisions sobre l'assignació pressupostaria a cada consell depenen de les històries del passat, les experiències de treball, i les necessitats, i estan subjectes a **supervisió col·lectiva** per assegurar l'equitat i permetre l'experimentació, tot i que "per garantir el dret d'intimitat i el control personal, les comandes mitjanes o per sota la mitjana no han d'estar subjectes a supervisió agressiva" (LF 50). Això implica que ha d'haver-hi una mesura del consum mig per capita dels individus, barris, regions i estats, i que ha d'haver-hi una manera d'assegurar que els individus, barris i estats no consumeixen per sobre les quantitats mitjanes tret que rebin permís dels altres per fer-ho. Les comandes de béns i serveis que carreguen per sobre la mitjana les potències productives de la societat han de ser rebutjades pels consells de consumidors per motius d'equitat (LF 49-50). Finalment, en els consells de consumidors dels barris, els membres debaten quines implicacions tenen pels treballadors les propostes de consum, i formulen les seves comandes en conseqüència, mentre que les decisions sobre el consum col·lectiu seran adoptades col·lectivament i jutjades per tots els consells afectats.

Tanmateix, l'estructura dual de consells proposada per la Parecon, en lloc de crear arreu una personalitat del ciutadà com a ciutadà que expressa l'interès **general**, realça la divisió de les persones de l'economia de mercat com a consumidores i treballadores, i està conduint inevitablement a la creació d'interessos **particulars**, que potencialment poden entrar en conflicte entre ells, com he esmentat més amunt. En altres paraules, les persones com a treballadores

poden tenir idees, opinions i possiblement fins i tot interessos en conflicte amb les persones com a consumidores, i el dualisme entre treballadors i consumidors realça la competició entre ells.

Tanmateix, apart del fet que la divisió de la societat de la Parecon pot generar possibles conflictes entre cossos de presa de decisió, una crítica encara més seriosa que es pot esgrimir és que, com vaig remarcar en un article recent [9], és la interacció entre la *paideia* i l'alt nivell de consciència cívica que presumiblement crearà la participació en una societat democràtica, que serà crucial per a l'establiment d'un nou codi moral que determini el comportament humà en una societat democràtica. En altres paraules, una genuïna societat democràtica pressuposa una ciutadania *activa*. Tal com remarca Hannah Arendt, "l'activitat política no és un mitjà per a un fi, sinó un fi en si mateix; un no s'involucra en l'acció política simplement per promoure el propi benestar sinó per realitzar els principis intrínsecs en la vida política, tals com llibertat, igualtat, justícia, solidaritat, valentia i virtut" [10]. Aquesta concepció és per descomptat completament aliena de la visió de la Parecon, que adopta una mirada "instrumentalista" de les persones (exactament com fan els liberals i els socialistes estatistes) -una mirada que implica que quan les persones participen directament en l'activitat política o econòmica (com a treballadors o consumidors) és sempre com a un mitjà per a un fi en lloc de com un fi en si mateix (cosa, aquesta última, que només pot donar-se quan les persones prenen decisions com a ciutadans.)

Presa de decisions en la DI

L'òrgan primari de presa de decisions en la DI, que és també l'òrgan fonamental d'elaboració política, és l'assemblea demòtica, en la que hi participen totes les ciutadanes que viuen en un territori particular que sobrepassin una certa edat acordada, mentre que les assemblees regionals i confederals són consells administratius de delegats rotatius, revocables i mandats. També hi ha òrgans de presa de decisions en cada centre de treball, institució educativa i altres llocs en que es pugui establir un espai públic, en que les assemblees de treballadors, estudiants, professors i altres decideixen sobre la gestió dels seus propis llocs acord amb les decisions polítiques adoptades per les assemblees demòtiques (en el cas de les assemblees de treballadors això comporta un procés de modificació/implementació del Pla Democràtic).

El projecte de la DI, que suposa que l'interès general és expressat per les assemblees demòtiques i els interessos particulars per les assemblees dels llocs de treball, les assemblees dels establiments educatius etc. és, al meu parer, la millor manera de reunificar la vida laboral amb la vida comunitària i, alhora, transcendir la divisió entre l'interès general i el particular. A més, les institucions de la DI asseguruen la creació i el desenvolupament d'una consciència democràtica plena, mitjançant la creació d'una ciutadania activa en lloc d'una d'instrumentalista. Un avantatge addicional de la proposta de la DI és que comporta la creació de tants espais públics com sigui possible, de manera que tant els interessos particulars i l'interès general puguin ser expressats, però d'una manera que no permeti a aquells prevaler sobre aquest.

L'organització del treball a la Parecon i a la DI

La 'necessitat' dels complexes laborals

Parecon dóna dues raons per a la proposta dels **complexes laborals equilibrats**. En primer lloc, assegurar un empoderament igualitari, donat que la democràcia en sí mateixa no és suficient per a donar a les persones l'impacte apropiat sobre les decisions, si alguns treballadors disposen constantment de més informació i responsabilitat en la seva feina que d'altres, esdevenint una "classe coordinadora" dirigent (Par 103). En segon lloc, assegurar que tots els llocs de treball siguin igualment atractius. S'argumenta que l'absència de classes i una democràcia real i no merament formal al centre de treball requereix que cada treballador tingui un complex laboral compost de responsabilitats comparativament satisfactòries (LF, 19), és a dir, una combinació de tasques que proporcionin una **barreja de responsabilitats** les quals garanteixin als treballadors unes circumstàncies aproximadament comparables. En aquest esquema, tothom realitza un conjunt únic de coses que resulta en una assignació **equitativa**. Així, els complexos laborals participatius podrien organitzar-se de manera que tot individu participés amb regularitat tant en tasques de concepció com en tasques d'execució, en circumstàncies d'empoderament i de qualitat de vida comparables (Par 111).

Formar complexos laborals comparables requereix que avaluem les tasques de cada centre de treball i les combinem curosament en diversos complexos laborals que atorguin el mateix nivell d'empoderament, és a dir, 'La mitja dotzena de tasques que jo realitzo regularment ha de ser aproximadament igual d'empoderadora que la mitja dotzena de tasques que tu realitzes regularment si tenim que participar com a iguals en la presa de decisions dels consells' (LF p. 19). L'objectiu, com remarca Albert, no és eliminar les divisions de treball i aptitud (Par 104 i 149) sinó, principalment, assegurar que la suma de tasques de qualsevol feina a qualsevol centre de treball tingui un empoderament mitjà equivalent a l'empoderament mitjà de qualsevol altre feina a qualsevol altre centre de treball. Això implica complexos laborals equilibrats no tan sols **dins** dels centres de treball sinó també *entre* ells. Com remarca Albert, "Això i només això estableix una divisió del treball que no produeix una divisió de classe entre els que permanentment donen ordres i els que permanentment les reben." (Par 105). De fet, per facilitar la valoració de les tasques laborals i equilibrar-les, fins i tot es suggereix la creació de "comitès de complexos laborals" tant dins de cada centre de treball com per a l'economia en conjunt, que facin propostes sobre la combinació de tasques i l'assignació dels temps de treball.

Valoració general dels complexos laborals

La proposta de la Parecon dels "complexos laborals equilibrats" és efectivament un intent d'acabar a la pràctica el tema crucial del significat del treball en una societat futura. Els principals problemes que ha d'afrontar una societat autogestionada pel que fa a la distribució del treball són, en primer lloc, com evitar la burocratització i la creació d'una nova classe dirigent de 'coordinadors' i, en segon lloc, com determinar un sistema de distribució del treball que faci que ningú es trobi obligat per forces econòmiques o físiques a realitzar un treball indesitjable. Tanmateix, per començar, és impossible tractar seriosament el problema de la burocratització - un fenomen comú tant a l'economia de creixement capitalista com a l'economia de creixement 'socialista' del bloc Soviètic -, a menys que tractem abans les seves causes històriques i el significat de la jerarquia i la divisió del treball. Les qüestions que sorgeixen immediatament són:

per què va sorgir originàriament la classe 'coordinadora' de directors, advocats i altres, és a dir, a quina funció objectiva servia, tant dins les economies de mercat capitalistes com dins les economies socialistes planificades centralment? D'altra banda, podem realment abolir aquesta classe, tal com pretenen els complexos laborals equilibrats, si no abolim al mateix temps aquesta funció objectiva d'ambdós sistemes?

Tal com vaig intentar mostrar a CDI, la funció objectiva a la que servia la classe coordinadora als dos sistemes es pot explicar adequadament si tenim en compte l'objectiu econòmic definitiu que compartien, és a dir, el creixement econòmic, i el mitjà emprat per assolir aquest objectiu, és a dir, l'eficiència (tal com la defineixen els economistes ortodoxos - vegeu més avall). El creixement i l'eficiència van tenir com a resultat un tipus concret de 'progrés tècnic', les relacions laborals jeràrquiques i burocratitzades actuals i la gran fragmentació en la divisió del treball que veiem en ambdós sistemes. La implicació òbvia és que qualsevol disposició institucional que introduïm, com aquesta dels complexos laborals equilibrats - suposant que siguin factibles, cosa extremament dubtosa com veurem a continuació - està destinada a fracassar, a menys que l'objectiu general de creixement econòmic sigui substituït per un objectiu radicalment diferent i pels mitjans corresponents per aconseguir-lo, el que suposa un concepte diferent de tecnologia i d'eficiència, així com l'abolició de les relacions de producció jeràrquiques i la minimització de la divisió del treball. Tanmateix, la Parecon no diu res sobre tots aquests aspectes crucials, com si el creixement econòmic i l'eficiència (tal com són definides avui en dia) continuessin sent els objectius i mitjans de l'economia Parecon, ignorant el fet bàsic, reconegut per Castoriadis fa molt de temps, que la "racionalització" de la modernitat, la significació imaginària principal de la qual és el creixement, és inseparable de la burocratització [11]. De forma similar, Albert no diu res del tipus de tecnologia aplicable, com si aquesta fos d'alguna forma 'neutral' respecte els objectius i mitjans generals de l'economia i la societat. Finalment, sembla donar per descomptat l'existència de la gran fragmentació en la divisió del treball actual, la qual és, per suposat, part del mateix paquet (creixement - eficiència - tecnologia) - si no és que dona per descomptat també les actuals relacions jeràrquiques quan, per exemple, parla de "líders productius" [12] - sempre i quan els complexos laborals equilibrats incloguin no només tasques rutinàries sinó també tasques conceptuals.

Per descomptat, ningú dubta del fet que l'organització jeràrquica del treball i la divisió 'corporativa' de la feina 'dóna poder a uns pocs' i 'obstrueix l'autogestió d'una manera aclaparadora' (Par 46). Però, la qüestió crucial és com substituir el sistema actual d'organització del treball per un altre que assegurí l'autonomia dels productors. Les respostes que dona la Parecon són els complexos de treball, la planificació participativa i una remuneració igual per a tots els treballs, els quals inclourien tasques diverses que assegurarien una qualitat de vida i un empoderament aproximadament igualitaris. Per altre banda, la resposta que va donar Castoriadis [13] fou l'autogestió dels treballadors, la transformació de la tecnologia, l'abolició de tot aparell directiu separat i el 'desmantellament sistemàtic, peça a peça, de la construcció sencera de la divisió del treball', dintre d'un sistema d'igualtat absoluta de salaris i un mercat real per als béns de consum, [14] en lloc de la determinació burocràtica del consum proposada per qualsevol tipus de mecanisme de planificació, inclòs el de la Parecon. Finalment, a CDI vaig proposar una societat basada en una democràcia inclusiva, amb uns objectius, uns mitjans i una organització del procés

econòmic diferents. En lloc del creixement econòmic, l'objectiu a la DI és cobrir les necessitats dels ciutadans com a productors i consumidors. Aquestes necessitats són definides democràticament i no fan referència simplement a la quantitat de béns i serveis produïts sinó també a la qualitat de vida, tal com la determinen els límits ecològics. L'eficiència es defineix basant-se en aquest objectiu, i la tecnologia es reconstitueix d'acord amb ell, [15] mentre que l'estructura de consum no es determina burocràticament mitjançant un pla, com a la Parecon, ni tampoc mitjançant un mercat real, com a Castoriadis - quelcom que implica greus inconvenients i distorsions - sinó, com hem vist més amunt, principalment, mitjançant un sistema de vals en un mercat artificial.

Asseguren la igualtat d'empoderament els complexos laborals?

Així doncs, comprovem en primer lloc si els complexos laborals poden assolir el seu objectiu d'igualtat d'empoderament. És clar que, fins i tot si els centres de treball estan organitzats democràticament mitjançant els consells del centre de treball, encara és possible, tal com remarca la Parecon, que aquells que tenen oficis que confereixen un major coneixement o unes funcions laborals més importants, més temps per a l'estudi personal i una major autoconfiança, és a dir, els directores o generalment aquells que fan treball conceptual, puguin dominar el procés de presa de decisions. Aquest fet podria crear noves divisions de classe que sorgirien de la forma com està organitzat el treball. En la meua opinió, els requisits generals per a una igualtat d'empoderament són, en primer lloc, l'abolició de les relacions jeràrquiques i, en segon lloc, la minimització (en cas que l'abolició sigui impossible) de la divisió del treball.

Pel que fa al primer requisit, l'abolició de les relacions jeràrquiques, el problema no és degut simplement a l'organització jeràrquica de la producció, com assumeix la Parecon, sinó de la societat en general. Com ja vaig assenyalar en una altra ocasió [16], una organització es caracteritza com a jeràrquica quan consisteix en membres/òrgans que no són iguals entre ells ja que alguns d'ells estan subjectes (unitats inferiors) a la voluntat d'altres, en relació als quals estan en una posició subordinada. L'organització jeràrquica de la societat no només es refereix a les relacions de producció, on els límits entre l'autoritat (la qual està lligada a l'experiència, l'edat, etc.) i el poder (implícit en l'organització jeràrquica) són fàcilment discernibles. També fa referència a institucions on aquests límits no són fàcilment discernibles (família patriarcal, escoles, etc.). També hauria de quedar clar que és només el poder implícit en una organització jeràrquica el que és incompatible amb una societat autònoma i no l'autoritat derivada de l'edat, l'experiència, etc. [17] De forma similar, el principi d'autodeterminació no entra en conflicte amb el 'poder de donar ordres' temporal que pot ser exercit per alguns membres de la societat amb l'aprovació d'aquells que les reben [18]. Així, una democràcia econòmica (vegeu TID, pp. 209-11 & 237-70) funciona sobre la base d'una distribució igualitària del poder econòmic dins un marc institucional en el qual tots els membres són autogestionaris. A més, aquesta definició més àmplia de la jerarquia remarca el fet que la seva essència rau en la concentració de poder i no només en la forma com es prenen les decisions, la qual cosa només determina el tipus de jerarquia. Per tant, sempre que tots els membres d'un centre de treball tinguin el mateix poder, determinat pel seu accés a la informació i la seva possibilitat de participar directament (no a través de representants) en totes les preses de decisions que els afectin, llavors, tant si les tasques de treball s'organitzen

com a complexes laborals com si no ho fan, es satisfà el primer requisit per a la igualtat d'empoderament.

Pel que fa al segon requisit, la minimització de la divisió del treball (sobre la qual la Parecon també resta en silenci), per descomptat no hi ha dubte que una part significativa de l'empoderament desigual d'avui en dia es deu a l'actual divisió del treball institucionalitzada i altament fragmentada. Però, a què ens referim exactament quan diem 'divisió del treball'? Els diversos tipus històrics de divisió del treball es poden classificar d'acord al contingut i a la forma. Basant-nos en el seu contingut, podem distingir entre la **divisió tècnica del treball**, la qual fa referència a la divisió de tasques dintre d'una activitat productiva concreta, i la **divisió social del treball**, la qual fa referència a l'especialització funcional i ocupacional. En base a la seva forma, podem distingir entre la divisió pre-industrial del treball, la divisió industrial del treball que estava basada en la producció massiva i un alt grau d'especialització en el sector industrial, i la divisió post-industrial actual, la qual està basada en un alt grau d'especialització en el sector serveis i en la tecnologia de la informació. En aquest punt s'ha de posar en relleu que el desenvolupament de les forces productives, és a dir, el fet que durant l'era industrial hi hagués un increment de la concentració de la producció en unitats econòmiques i socials més grans, que va portar inevitablement a una major especialització i alienació, no va ser l'única causa de la divisió industrial del treball. De fet, la institució de la divisió detallada del treball i de l'organització jeràrquica de la producció que va acompanyar la Revolució Industrial no va ser el resultat d'un intent per a una millor organització tecnològica de la producció sinó que, com han mostrat diversos estudis [19], va ser el resultat d'un intent sistemàtic d'introduir una organització que assegurés un paper essencial per aquells que controlaven els mitjans de producció dins el procés productiu. Per tant, no és sorprenent que el procés d'especialització creixent continuï a l'actual divisió post-industrial del treball, fins i tot quan aquesta es caracteritza per unitats de producció més petites [20] (tot i que la concentració a nivell empresarial continua incessant [21]). Per tant, la institució que l'organització jeràrquica pressuposa no és la divisió entre tasques i funcions, la qual és concebible a tota organització social, sinó la institucionalització d'aquestes tasques i les seves implicacions jeràrquiques [22]. Aquest fet és de particular importància en l'explicació de la posició subordinada de la dona o altres grups socials subordinats, donada la fixació de la seva activitat social dins de la divisió del treball actual.

Per tant, els complexos laborals no són un element d'una estructura no jeràrquica ni, necessàriament, un element de la igualtat laboral. Fins i tot allà on els complexos laborals siguin factibles, les persones amb una formació, habilitats, talent, etc. superiors encara podrien dominar el procés de presa de decisions degut a la seva 'autoritat', tal com ho descriu April Carter [23]. Donades les diferències en la formació, l'experiència, habilitats naturals i altres, és gairebé impossible crear 'vides laborals amb un empoderament comparable' simplement amb la introducció de complexos laborals, tal com A&H assumeixen, de manera que 'tothom qui participa en un consell té la confiança, habilitat, coneixement i energia suficients per disposar de les mateixes oportunitats d'influir en els resultats del consell' (LF 19). Dit d'una altra manera, tot i que és cert que la divisió entre el treball manual i el treball conceptual és significativa en la creació de divisions jeràrquiques, seria simplista assumir que aquesta és la seva única causa. Crec que la causa fonamental de les divisions jeràrquiques és la distribució desigual del poder

institucionalitzat entre els ciutadans. Un pas crucial en l'abolició de les divisions jeràrquiques és, per tant, la distribució igualitària del poder polític i econòmic, que les institucions d'una democràcia inclusiva asseguruen. Tanmateix, aquestes institucions haurien d'incloure no només assemblees de presa de decisions sinó també l'abolició de qualsevol divisió jeràrquica *de jure* al centre de treball, centre educatiu i la resta - allò que anomenem democràcia a l'esfera social. Així i tot, aquestes són només les condicions **necessàries** per a què es doni una democràcia al centre de treball; la única condició **suficient** és la *paideia* democràtica [24]. En la meua opinió, per tant, és molt més important assegurar que cada tipus de tasca laboral empresa reflecteix els desitjos reals de cada ciutadà, en un marc que no institucionalitza la distribució desigual del poder al centre de treball, que no pas combinar les tasques laborals, encara que això sigui socialment malbaratador.

És clar doncs que la divisió social del treball deixa de tenir implicacions jeràrquiques quan els individus socials són realment capaços de seleccionar/canviar la seva posició en ella i quan aquesta posició no implica cap privilegi social o econòmic especial. Això implica que els complexos laborals equilibrats, tot i ser desitjables allà on siguin possibles, no són una condició necessària, i ja no diguem suficient, per assegurar un empoderament igualitari. La condició necessària per a un empoderament igualitari en la producció o en la societat en general és la no institucionalització de cap poder extra o categoria jeràrquica associada a tipus concrets de tasques. Així, la igualtat d'empoderament en centres de treball diferents es podria assegurar perfectament amb independència del fet que les tasques laborals estiguin organitzades com a complexos laborals equilibrats, mentre compleixin les dues condicions particulars següents:

- Primer, tots els ciutadans prenen part com a productors directament i a un mateix nivell en les reunions on es prenen decisions importants que els afecten, i indirectament, mitjançant delegats amb funcions específiques, en la resta de reunions.

- Segon, l'accés a tota la informació rellevant respecte aquestes decisions és assegurada per a tots els ciutadans a què afecta.

Asseguren la igualtat d'atractiu dels treballs els complexos laborals?

Quan parlem de la qüestió sobre si la Parecon podria assegurar la igualtat d'atractiu de feines en diferents centres de treball, és obvi que l'objectiu dels complexos laborals també és oferir una solució al problema de l'assignació del treball, que ha preocupat a generacions de llibertaris i socialistes utòpics els darrers dos cents anys. Dit d'una altra manera, la Parecon vol, amb aquesta connexió, abordar el delicat tema de qualsevol sistema al qual l'assignació de recursos no està basada en el sistema de mercat o, alternativament, en el mecanisme central de planificació: com assegurar la llibertat d'elecció pel que fa a la ocupació. Tant en el sistema de mercat com en el de planificació central, la gent no és realment lliure d'escollir ocupació, ja que, si volen evitar morir-se de gana o altres pressions intolerables, han d'acceptar qualsevol treball disponible a través del mercat o la planificació, sense tenir en compte els seus desitjos reals. El problema sorgeix degut a les enormes diferències entre els diferents tipus de treball, no només pel que fa a les seves implicacions en la presa de decisions sinó també en la satisfacció que ofereix cada ofici. Així, si alguns treballs són menys desitjables que d'altres, sorgeix l'eterna pregunta de qui farà aquests

treballs si hi ha -com hi haurà sempre- un desequilibri entre la demanda i l'oferta d'esforç.

Tanmateix, els complexos laborals no donen resposta a la pregunta de què succeiria si en una societat, diguem que un 40% de la gent jove vol participar en complexos laborals centrats en algun tipus d'activitat artística, cosa que no és improbable, particularment si no hi ha incentius per participar en altres complexos laborals centrats en tasques més avorrides o dures (per exemple, tasques de comptabilitat i de construcció respectivament). Clarament, cap ampliació de la diversitat de tasques d'un constructor podria fer el seu complex laboral tan artístic com per a atraure persones que prefereixen fer música o esdevenir ballarins! La 'solució' que dona Albert és la clàssica solució capitalista: "com a qualsevol altre feina, la gent sol ~~h~~licita plaça per aquests oficis en aquests camps i si hi ha més persones que volen feina que no pas llocs de treball oferts, les vacants s'omplen basant-se en el mèrit etc. i si algú vol participar en l'activitat tot i no ser escollit, és lliure de fer-ho però com un *hobby* sense remuneració (Par 200-201). Tanmateix, això ve a ser una negació de la llibertat d'elecció pel que fa al treball, no gaire diferent a la que es dona en el sistema actual o en el sistema planificat. / s clar que, com que la tasca d'avaluar el talent artístic implica un alt grau de subjectivitat, hi hauria altres factors (consideracions subjectives, contactes, etc.) que determinarien -exactament com a l'actualitat- qui accedeix al lloc de treball tan desitjat a la indústria del teatre, el cinema o la música, mentre que els candidats que no fossin escollits, per tal d'obtenir un nivell de vida decent, haurien de realitzar complexos laborals centrats en activitats diferents a les preferides.

Per altra banda, en el model de la DI, el mecanisme d'ajust que assegura l'igualtat entre oferta i demanda per a tipus particulars de treball no funciona mitjançant el tosc mecanisme d'exclusió utilitzat tant pel sistema actual com per la Parecon, sinó que, en lloc d'això, distingeix entre "treball bàsic", és a dir treball per cobrir les necessitats bàsiques, i treball no bàsic. Pel que fa al treball bàsic, cada ciutadà ha d'oferir un mínim nombre d'hores requerides per la societat per tal que les necessitats bàsiques de tothom siguin cobertes. Pel que fa al treball no-bàsic, l'oferta i la demanda s'equilibren mitjançant el mecanisme d'ajust proporcionat per l'index de remuneració, el qual es determina tant pels desitjos dels ciutadans com a productors (index d'atractiu) com pels seus desitjos com a consumidors (preus). Per exemple, si massa ciutadans desitgen treballar com a actors en comparació a la demanda d'actors, aleshores, l'index de remuneració dels actors caurà corresponentment, dissuadint aquells que no estiguin particularment entusiasmats en esdevenir actors d'adoptar aquesta professió. Un mecanisme similar funciona en l'àmbit de la companyia. Per exemple, si les representacions d'una companyia teatral particular són constantment fracassos (mesurats en termes dels vals oferts pels ciutadans com a consumidors), aleshores serien les persones, votant amb la seva presència, que decidirien el futur de la companyia en lloc d'altres actors, directors, etc. utilitzant criteris pseudo-objectius, com en el sistema actual i a la Parecon -per descomptat, es podrien prendre mesures especials per donar suport al treball artístic pioner, tot i que no compti amb una demanda popular.

No obstant això, resta oberta la següent qüestió: què passa quan els serveis d'un ciutadà en particular no són requerits en una línia d'activitat específica, sigui perquè la demanda d'aquesta activitat cau, sigui perquè el ciutadà és reticent a treballar, o és antisocial, etc.? En el sistema actual, així com en la Parecon (Par 206-7), aquests empleats hauran de ser acomiadats, o

transferits obligatòriament a una línia d'activitat similar o potser diferent. En el cas de la DI, pel que fa al primer cas (acomiadament per raons no personals), si el ciutadà en qüestió treballa en indústries de producció de bens bàsics no sorgiria cap problema ja que podria sol·licitar i obtenir una feina en una línia d'activitat similar. D'altra banda, si treballa en les indústries de bens no bàsics, sempre i quan accepti l'índex de remuneració predominant, fàcilment trobarà feines en la mateixa línia d'activitat a qualsevol lloc. Arribant ara al darrer cas (acomiadament per raons personals), altre cop, hem de distingir entre treball bàsic i no bàsic. En el primer cas, si alguna persona no està disposada a oferir la quantitat de treball requerida, aleshores, hauria de ser exclosa de la comunitat per comportament antisocial, ja que no està disposada a oferir l'esforç necessari per cobrir les seves necessitats bàsiques. En el segon cas, els membres de l'assemblea de treball decidiran si la persona en qüestió serà exclosa del centre de treball, quelcom que només la privarà de la remuneració extra en bens no bàsics ja que, mentre continuï oferint les hores mínimes de treball bàsic, tindrà dret als bens i serveis bàsics com qualsevol altre ciutadà.

És evident doncs, tal com es desprèn del que acabem d'esmentar, que les solucions arbitràries donades per la Parecon a tals problemes són completament degudes a la inflexibilitat d'aquest model, que no distingeix entre necessitats i treballs bàsics i no bàsics, i tampoc entre diversos índexs de remuneració en base al treball no bàsic ofert.

Són factibles els complexos laborals?

Tanmateix, tot i que els complexos laborals de vegades podrien ser un pas útil en la reducció de les enormes diferències entre diversos tipus d'oficis, de cap manera constitueixen una panacea tal com els presenta la Parecon. No hi ha dubte que, allà on siguin factibles, haurien de ser ben vinguts però, de fet, particularment en la societat actual en que, degut als canvis tecnològics, hi ha un alt nivell de diferenciació laboral en base a la formació, tècnica, destresa, talent, etc., els complexos laborals semblen tenir una aplicabilitat limitada. En altre paraules, els complexos laborals són factibles mentre no ens referim a oficis altament especialitzats (cirurgians, òptics, otorinolaringòlegs, pilots, etc.), o feines que requereixen talents particulars (músics, ballarins, actors i altres). A més, fins i tot dins les categories generals, per exemple si el centre de treball és un hospital o una universitat, hi ha poc a fer -si es vol evitar un malbaratament important- per estendre tasques laborals entre els metges i les persones que fan feines administratives, o treball manual auxiliar (introduint dades a l'ordinador, netejant etc.). Quan les vides depenen de les habilitats dels cirurgians, per exemple, i és altament improbable que en cap societat n'hi hagi en abundància, tot i les suposicions simplistes d'Albert sobre aquest tema (Par 150) –donat l'alt grau de formació, tècnica i experiència requerides- seria un malbaratament social enorme demanar-los de fer una mica de neteja dels passadissos de l'hospital, o fins i tot fer treball manual simple (guardant arxius d'ordinador i similars), i encara menys fer feines en altres centres de treball (treball comunitari, etc.), per tal d'aconseguir un cert equilibri entre tasques laborals! De manera similar, fins i tot si els complexos laborals són possibles en una universitat, no hi ha dubte que la major part de l'activitat desenvolupada pels professors serà en el seu camp d'estudi i només unes quantes hores per setmana podrien ser dedicades al treball manual. Vice versa per les persones dedicades a la neteja o al servei de *càtering* que no podrien ensenyar ciències naturals o socials,

si es vol evitar el malbaratament social. Les possibilitats per què els complexos laborals tinguin sentit són encara més limitades pel que fa a tasques laborals en centres de treball que inclouen activitats altament diferenciades (p.e. vaixells, avions, trens, etc.) en que els enginyers, pilots, capitans, conductors de tren i demès òbviament oferirien molt més a la societat dedicant la major part del seu temps, si no tot, en la seva especialitat escollida en lloc d'activitats que no tenen res a veure amb aquesta.

/ s interessant notar que els dubtes pel que fa a la viabilitat dels complexos laborals sorgeixen fins i tot en els mateixos exemples que fa servir Albert per il·lustrar el seu propi cas. Per exemple, en una hipotètica editorial, la feina setmanal d'en Larry inclou no tan sols el treball rutinari en el seu centre de treball (classificar el correu, netejar, estar a la recepció, etc.) i altres centres de treball (treball rutinari al barri i a la comunitat on viu) sinó també treball de producció, composició, disseny, promoció, correcció i fins hi tot la valoració de les entregues de textos! (Par 179) Pregunta: fins i tot si suposem que el sistema educatiu proveeix tal amplitud en el radi de coneixements per què tothom pugui ser un expert en disseny, correcció, composició, etc. pot algú suposar seriosament que el sistema educatiu proveiria a tothom amb coneixements adequats per tal que pogués valorar les entregues de textos en una varietat de camps de coneixement, cada un dels quals requereix anys d'estudi en si mateix –des de la literatura fins a la política, sociologia, etc.? Especialment, si cada llibre valorat, (en particular si el seu objecte no és la ficció, en que, altre cop, el coneixement i la llarga experiència són essencials) s'espera que ofereixi nous coneixements, o nous anàlisis crítics, el que comporta que fins i tot la seva valoració preliminar no pot ser deixada en mans de persones que no tinguin coneixements especialitzats? Tanmateix, la Parecon suggereix que si dos membres de l'editorial amb el mateix coneixement estan d'acord en refusar un llibre, aquest es retorna a l'autor –tret que alguns altres membres desitgin quedar-se'!! (Par 179)

Tanmateix, si els complexos laborals equilibrats dins d'un centre de treball són, com he intentat mostrar anteriorment, gens pràctics en moltes ocasions, proposar complexos laborals similars entre diversos centres de treball segurament semblaria sortit de la ciència ficció. Pocs poden imaginar, per exemple, de quina manera les tasques laborals relacionades amb la mineria podrien relacionar-se també amb tasques laborals en publicació (mecnografiar, editar, corregir, dissenyar portades, organitzar la distribució, etc.). Tanmateix, els autors fan servir aquest mateix exemple per mostrar per què tals equilibris serien necessaris, donat que els primers no estaran disposats a trobar la seva feina igual de desitjable o empoderadora que els darrers! (LF 20). Es pot sospitar raonablement que els autors mai han provat tals equilibris en la pràctica i generalitzen de forma simplista a partir de les seves experiències personals en introduir complexos laborals equilibrats dins d'una casa editorial, que és per descomptat un esforç relativament més fàcil. De fet, donat el nivell d'especialització actual, fer tasques laborals en diversos centres de treball per aconseguir complexos de treball equilibrats podria ser molt difícil fins i tot entre centres de treball que comporten tipus d'activitats més o menys similars (p.e. entre fàbriques de cotxes i fàbriques de neveres, o entre oficines de comptabilitat i oficines d'edició), per no dir entre centres de treball que comporten tipus d'activitats que no són similars (p. ex. entre una fàbrica de cotxes i una casa editorial), on seria gairebé impossible --a menys que, per descomptat, el malbaratament social no sigui considerat un factor tan important com la necessitat d'equilibrar desigualltats entre fàbriques.

Però, aleshores, un altre cop, difícilment podem ignorar el factor del malbaratament en una societat d'escassetat, com la que és assumida en la Parecon. .

/ s clar doncs, que tot i que és desitjable que l'extrema especialització laboral actual sigui, en la mesura del possible, reduïda mitjançant una disminució significativa de la gran fragmentació en la divisió del treball actual, tal com he suggerit anteriorment, això hauria de ser considerat sempre dins del context general de les seves possibles implicacions pel que fa a l'ús de recursos escassos. La formació en múltiples habilitats i, encara més important, els canvis tecnològics per promoure el treball en equip són útils per reduir l'actual dependència en l'especialització extrema, però podem veure fàcilment els límits de fins a on pot arribar això. Tal com he mencionat abans, és cert que part de l'alt grau d'especialització representa de fet un mètode utilitzat pels capitalistes per assegurar els màxims beneficis i imposar la seva voluntat als treballadors. Encara més, l'actual grau d'especialització és també el resultat de l'acumulació del coneixement, tant científic com tècnic. Tot i que ni la tecnologia ni la recerca científica són autònomes del sistema socioeconòmic, o "neutrals", [25] això no vol dir que moltes, sinó la majoria, de les actuals divisions laborals, no existiran en tota societat de l'escassetat. Sempre hi haurà necessitat d'electricistes, lampistes, fusters, arquitectes, així com els diversos tipus de científics, metges, artistes, etc. i cap quantitat de complexes laborals mai reduirà la necessitat de les seves habilitats i formacions particulars.

La Remuneració del treball a Parecon i a la DI

El principi general de la Parecon per a la remuneració és que cada treballador hauria de tenir una participació en el resultat de la producció que fos proporcional a la magnitud relativa d'esforç o sacrifici que hagi gastat en el seu treball social útil (Par 113). De tots els adults físicament sans s'espera que treballin el nombre social mitjà d'hores en un complexe laboral socialment mitjà. Albert suggereix que la quantitat que es guanya en un complexe laboral per a 30 hores treballant a una intensitat mitjana, és l'ingrès base, aleshores, si cadascú participa en complexos laborals equilibrats, cada treballador guanyarà ja sigui l'ingrès bàsic o una quantitat una mica superior degut a haver treballat més temps o més intensament (Par 115). Pel que fa a les necessitats bàsiques, Albert segueix la vella tradició socialdemòcrata i en lloc de proposar la satisfacció segons la necessitat (com fa el projecte de la DI) declara, en primer lloc, que les activitats de consum particular, tals com la cura de la salut o els parcs públics, seran gratuïts per tothom (Par 117) i en segon lloc que, pel que fa a les necessitats especials, les persones podran fer comandes particulars de consum en base a les seves necessitats, i aquestes seran gestionades cas per cas per altres persones en l'economia.

Tanmateix, tot i que el projecte de la DI coincideix amb Parecon en el fet que no vivim en una societat de la post-escassetat (una suposició que fan els municipalistes llibertaris que consegüentment no tenen cap problema en adoptar el principi comunista de "segons la necessitat" per la satisfacció de totes les necessitats) difereix fonamentalment de Parecon en la remuneració pel treball. Així, seguint la distinció que adopta entre necessitats bàsiques i no-bàsiques, adopta el principi de "segons la necessitat" per les necessitats bàsiques i "segons l'esforç" per les necessitats no bàsiques. D'aquesta manera, es reconeix que cobrir les

necessitats bàsiques és un dret humà fonamental que no pot ésser denegat a ningú, sempre que hom ofereixi la quantitat mínima de treball requerida per això, a diferència de Parecon on la satisfacció d'aquestes necessitats es deixa a uns quants béns declarats públics i a la compassió. (Par 37-38)

Està clar que el principi de Parecon de "gratificar segons l'esforç" és només correcte quan ens referim al treball per a necessitats no-bàsiques. Si, per exemple, poques persones volguessin estudiar molts anys per ser cirurgianes i moltes més preferissin començar a treballar immediatament després de l'educació obligatòria aleshores les necessitats de la societat en quant a cirurgians, per exemple, no podrien ser cobertes -deixant apart les ingènues idees de Parecon sobre "complexes laborals equilibrats" per a cirurgians. Una manera d'atraure a més estudiants per a una formació extra és el suggerit a CDI. Així, pel que fa a treball especialitzat que requereix una ampla formació, a les persones involucrades en tals activitats, que són considerades per la societat com a necessàries per cobrir les necessitats bàsiques, se'ls hauria d'atorgar no només "vals bàsics" sinó també vals no bàsics per a cada hora de treball realitzada. No obstant, la Parecon rebutja simplísticament tota idea que l'educació escolar extra mereix una compensació extra (Par 36). En conseqüència, els doctors que se sotmeten a una formació més llarga no haurien de rebre cap ingrés extra perquè una formació més llarga no suposa necessàriament un sacrifici major (Par 36). La comparació aplicable és, segons Albert, la incomoditat que experimenten els altres, que estan treballant a feines remunerades en lloc d'anar a l'escola (36). Però, aquest argument s'invalida pel fet que els estudiants són remunerats, durant el temps que durin els seus estudis, "a un nivell apropiat basat en les mitjanes socials i les necessitats especials" (Par 112), mentre que algú que comenci a treballar immediatament després de l'escola pot rebre uns ingressos significativament més elevats, depenent del seu esforç. En altres paraules, la pèrdua d'uns potencials ingressos deguda a la formació és completament ignorada per Albert!

Per recapitular, la proposta de la DI de distingir entre béns i serveis bàsics i no-bàsics i corresponentment entre treball bàsic i no-bàsic assegura que ningú haurà de treballar més del mínim requerit per cobrir les necessitats bàsiques de tots els ciutadans, les que, a diferència de Parecon, a la DI són cobertes completament. Està en mans del ciutadà individual decidir sobre si treballarà més, de manera que pugui cobrir també les necessitats no-bàsiques, o no. Això implica que el nombre mínim d'hores que cada ciutadà ha d'oferir és molt menor que la "mitjana" corresponent a la Parecon. A més, està en mans de cada ciutadà individual decidir si treballarà més del mínim d'hores requerides i durant quant de temps, en contrast amb la Parecon on aquestes decisions no són deixades en mans de l'individu sinó preses en l'àmbit confederal. Així mateix, mentre que en la Parecon, l'index de remuneració per tots els treballs és determinat exclusivament per criteris "objectius" (nombre d'hores i intensitat de l'esforç, també valorades "objectivament") a la DI, l'index de remuneració pel treball no-bàsic és codeterminat per criteris objectius (nombre d'hores treballades) i criteris de preferències subjectives, ja que aquestes afecten a l'index de desitjabilitat i als "preus" dels béns i serveis no-bàsics.

Finalment, pel que fa al treball bàsic, cada ciutadà treballa el mateix nombre d'hores requerides segons el pla confederal per cobrir les necessitat bàsiques de tothom, i és "gratificat" amb vals

bàsics (VBs), el nombre dels quals es determina de la següent manera:

*"A cada ciutadà se li entrega aleshores una quantitat de VBs segons la "categoria de necessitat" a la que pertany. D'aquesta manera, l'assemblea confederal determinaria una llista de categories de necessitats bàsiques per cada sector de la població utilitzant múltiples criteris, entre ells el sexe, l'edat, necessitats especials, etc. Llavors, en els casos en què aquesta assignació "objectiva" de VBs ha de ser modificada per a tenir en compte circumstàncies personals, les assemblees de la comunitat podrien fer els ajustos pertinents. Pel que fa a l'atenció de les necessitats de les persones grans, els nens i els discapacitats, aquells que no poden treballar tenen dret als VBs exactament de la mateixa manera que tots els altres ciutadans de la confederació. De fet, es podria dir que el pla dels VBs representarà el sistema més ampli de "seguretat social" que hagi existit mai, ja que cobrirà **totes** les necessitats bàsiques dels que no poden treballar, segons la definició de necessitats bàsiques donada per l'assemblea confederal. També correspon a aquesta mateixa assemblea decidir si, a més d'aquests VBs, s'assignarà VNBS a aquells que no puguin treballar. (Hacia una Democracia Inclusiva, p.230 / Towards and Inclusive Democracy p.258)*

Assignació de recursos a la Parecon i a la DI

L'assignació de recursos a la Parecon, de fet, és un a versió millorada de la planificació socialista, que Albert anomena "planificació participativa descentralitzada" (Par 122), però que un ressenyador del llibre a *Anarchist Studies*, penso que més apropiadament, va anomenar "burocràcia participativa". La planificació es realitza en base a preus indicatius que incorporen estimacions acurades de la totalitat dels costos socials d'oportunitat i dels beneficis dels *inputs* i *outputs*. El procediment de planificació, en poques paraules, és de la següent manera. A principis d'any els planificadors anuncien uns preus indicatius pels béns i serveis (en base als preus indicatius d'anys anteriors). Cada "actor" de consum i producció respon amb propostes de consum i producció respectivament, agafant els preus com a estimacions dels beneficis i els costos socials implicats. Aleshores els planificadors estimen l'excés d'oferta o demanda per cada bé o servei i ajusten els preus indicatius en correspondència. En base als nous preus, els "actors" revisen i reconfiguren les seves propostes fins que, mitjançant una sèrie d'interaccions, s'aconsegueixen els preus indicatius que assegurin l'equilibri entre oferta i demanda per cada bé i servei (per exemple, fins que els preus indicatius s'apropen als costos socials d'oportunitat)

Eficiència

La primera característica important que hom nota d'aquest model és que amaga les seves eleccions crucials sota una carcassa pseudo-científica d'economia ortodoxa, que és majoritàriament adoptada sense vacil·lacions -tot i la òbvia contradicció que comporta proposar un model radical basat en les eines teòriques de l'economia ortodoxa. Així, perseguint respectabilitat i reconeixement per part dels economistes "seriosos", per exemple la professió econòmica ortodoxa ensenyada a les universitats etc, els autors adopten sense reserves fins i tot el que ells mateixos anomenen "la visió tradicional" que una economia desitjable hauria de ser

eficient [26] i després procedeixen a adoptar les condicions ortodoxes de l'optimitat Paretiana "com una definició útil d'eficiència social" [27]. Això els dona la oportunitat d'expressar el seu model en forma matemàtica (un segell distintiu de l'anàlisi econòmic "seriós" que proclama ser "científic") [28]. Però, això condueix també al seu model a contradiccions internes inevitables, a part per descomptat de la contradicció fonamental que he mencionat de recolzar un model de societat radicalment alternativa utilitzant les eines teòriques de l'economia ortodoxa amb algunes modificacions menors. Així, els autors mateixos han d'admetre que l'equilibri dels complexos laborals per l'empoderament podria ser ineficient de vegades [29] i (encertadament) intenten justificar això en base a les seves eleccions polítiques en lloc de justificar-ho en base a les estrictes condicions d'eficiència que han adoptat! Tal com conclouen: "qualsevol pèrdua d'eficiència hauria de ser valorada davant la importància de la participació i de les reduccions de la gestió coercitiva requerida per obtenir l'esforç dels "subordinats" recalcitrants." [30]

Això posa de manifest el problema més general de la compatibilitat entre les definicions tècniques d'eficiència que utilitzen i un model radical i alternatiu d'economia. Com vaig assenyalar a CDI (capítol 2), tot i que en una societat d'escassetat el malbaratament social hauria de ser minimitzat tant com sigui possible, això no significa que hàgim d'adoptar la concepció ortodoxa d'eficiència, que va ser també adoptada pels planificadors centrals, precisament perquè compartien el mateix objectiu que l'oest capitalista, particularment pel que fa a la maximització del creixement econòmic. Així, l'eficiència es defineix en ambdós sistemes en base a estrets criteris tecnològics de minimització de costos i maximització de producció i no en base al criteri d'assegurar, al menys, la satisfacció de totes les necessitats bàsiques, que se suposa que és el propòsit d'un sistema econòmic [31]. La conseqüència del fet que ambdós sistemes adoptaven el mateix objectiu fonamental de maximitzar el creixement i per tant l'objectiu intermedi de maximitzar l'eficiència (definida en el sentit tècnic de més amunt) va ser que ambdós van haver de fer servir en realitat els mateixos mètodes de producció, tant a l'Est com a l'Oest. No és estrany que una fàbrica Soviètica moderna, fins i tot en temps de Lenin (amb el seu foment), de cap manera diferís -en termes de funcionament intern, organització jeràrquica de la producció, etc. - d'una de capitalista equivalent. Tanmateix, almenys els objectius i els mitjans de Lenin eren coherents. La qüestió és com l'objectiu de la Parecon de l'empoderament igualitari pot ser coherent amb l'optimització Paretiana!

Per altre banda, a la DI, l'eficiència és redefinida per significar efectivitat en cobrir les necessitats bàsiques -democràticament definides- de tots els ciutadans i els seus satisfactors -individualment definits-, així com les necessitats no bàsiques --encara que això comporti una cert grau "d'ineficiència" segons el criteri econòmic ortodox. La raó per la qual l'eficiència de la DI pot comportar un cert grau "d'ineficiència" és que altres consideracions --polítiques (per exemple, assegurar l'autogestió), ecològiques (més enllà de les externalitats reconegudes pels economistes ortodoxos), socials, culturals etc - són més importants en una DI que el criteri econòmic estricte utilitzat tant per la definició d'eficiència de l'economia ortodoxa com pels planificadors centrals i la Parecon.

Autogestió a la Parecon i a la DI

Com vaig remarcar a "Cap a una Democràcia Inclusiva" (CDI), apart de la qüestió de la propietat dels mitjans de producció, hi ha la qüestió igualment important del repartiment dels recursos, que sorgeix en tota societat d'escassetat. El model d'autogestió dels treballadors del Castoriadis dels primers temps intentava resoldre aquest problema proposant un sistema de mercat real que, segons ell suposava, degut a la propietat social dels mitjans de producció i la igualtat de salaris, no crearà els problemes habituals que crea l'economia de mercat (concentració de poder, ingressos i riquesa; explotació; atur; etc.). Així, el repartiment dels recursos escassos en l'economia de Castoriadis es realitza mitjançant la planificació, que és controlada per les decisions dels consells de treballadors, i mitjançant un mercat **real** basat en diners impersonalitzats. D'altra banda, el repartiment dels recursos en una DI es realitza mitjançant la planificació, que és controlada per les decisions de les assemblees de ciutadans, i mitjançant un mercat **artificial** basat en vals personalitzats. No obstant, com he intentat mostrar en la meua crítica de la proposta Castoriadiana, tot i que el seu model, a diferència de la Parecon, assegura l'autogestió dels treballadors i consumidors, les dinàmiques d'una economia de mercat basada en la moneda podrien conduir fàcilment a immenses desigualtats, fins hi tot si la condició inicial és d'igualtat d'ingressos. [32]

És clar doncs, com vaig remarcar a "Cap a una Democràcia Inclusiva" (p.255), que "la qüestió és com podem aconseguir una síntesi entre planificació democràtica i llibertat d'elecció, **sense recórrer a un mercat real**, que conduiria inevitablement a tots els problemes associats al repartiment dels recursos mitjançant el mercat". Segons el projecte de la DI, el repartiment dels recursos econòmics es fa, en primer lloc, en base a les decisions col·lectives dels ciutadans, expressades pels plans demòtics i confederals, i, en segon lloc, en base a les eleccions individuals dels ciutadans, expressades a través d'un sistema de vals. Per tant, el sistema de la DI consisteix en dos elements bàsics pel que fa al repartiment dels recursos escassos:

- un element de planificació, que comporta la creació d'un procés retroactiu (*feedback*) de planificació democràtica entre les assemblees dels centres de treball, les assemblees demòtiques i l'assemblea confederal
-
- un element de "mercat", que comporta la creació d'un "mercat" artificial que assegurarà una llibertat d'elecció real, sense incórrer en els efectes adversos associats als mercats reals.

La pedra angular del model proposat, que també constitueix la seva característica bàsica que el diferencia dels models socialistes de planificació, és que explícitament pressuposa una economia sense estat, sense diners i sense mercat, que impedeix la institucionalització de privilegis per a alguns sectors de la societat i l'acumulació privada de riquesa, sense haver de comptar amb un mític estadi de post-escassetat on regni l'abundància.

La Parecon, per descomptat, coincideix amb el projecte de la DI pel que fa a refusar el mecanisme de mercat com a incompatible amb l'autogestió. Tanmateix, tot i que la Parecon és un avenç respecte dels habituals esquemes socialistes de planificació en què buròcrates i tecnòcrates intenten anticipar quines podrien ser les necessitats de la societat relatives al consum

i al treball, aquest model no pot assegurar l'autogestió ni pels treballadors ni pels consumidors, degut a la seva dependència exclusiva en la planificació per repartir recursos. Però, de fet, cap tipus d'organització econòmica basada només en la planificació, per molt democràtica i descentralitzada que sigui, pot assegurar una autogestió i una llibertat d'elecció veritables.

Així, pel que fa als treballadors, la flexibilitat que tenen els consells de treballadors a la pràctica és mínima ja que tot, des de les recursos entrants i sortints fins a les condicions de treball que impliquen aquestes proporcions, de fet està determinat en l'àmbit nacional, a través de diverses iteracions de planificació, en lloc de ser determinades en l'àmbit local i només quan això no és factible a l'àmbit regional o nacional. D'altra banda, en el projecte de la DI, succeeix el contrari, ja que són les assemblees locals demòtiques i les assemblees dels centres de treball que decideixen respectivament el repartiment de recursos i les condicions de treball a l'àmbit local. Només pel que fa a les necessitats bàsiques les decisions locals estan condicionades pel pla confederal (però fins i tot aquí hi ha una gran flexibilitat decidint localment els *satisfactors* per cobrir les necessitats bàsiques), mentre que pel que fa a les necessitats no bàsiques les assemblees locals decideixen exclusivament com cobrir la demanda en l'àmbit local. La raó per la qual sorgeix aquesta diferència fonamental és que a la Parecon tot es decideix mitjançant un procés de planificació, en el que es determinen els preus indicatius, en contrast amb el sistema de la DI en el que hi ha una combinació de la planificació i el mercat artificial que creen els vals, i a través del qual es determinen els "preus". Això, al seu torn, té a veure amb el fet que a la Parecon no es traça cap distinció entre necessitats bàsiques i no bàsiques i tot es decideix en l'àmbit nacional -quelcom que no solament redueix significativament l'autonomia de les assemblees dels llocs de treball sinó que també té implicacions ecològiques significatives, com vaig tractar de mostrar a CDI.

A més, la llibertat d'elecció pel que fa al treball està greument minada en les propostes de la Parecon -una llibertat que no difereix gaire de la corresponent "llibertat" que gaudeixen els treballadors en una economia capitalista de mercat. No s'estableix ni el dret a una feina que agradi als treballadors, ni el dret a mantenir la seva feina. Pel que fa al primer, tot i que els treballadors tenen dret a solament licitar un treball en un complex laboral que els agradi, està en mans del poder discrecional de la força de treball existent el seleccionar-los o no. Pel que fa al segon, quan sorgeix un desequilibri entre l'oferta i la demanda d'un bé, que s'interpreta com el resultat d'una mala distribució de treballadors i recursos, aleshores els treballadors i recursos són **transferits** (l'èmfasi és meu) d'unes indústries a altres (LF 50). La raó d'aquest greu soscavament de la llibertat d'elecció pel que fa al treball és que en la Parecon no hi ha cap mecanisme d'ajust en l'assignació d'aquest ja que s'assumeix la igualtat salarial pel que fa a la mateixa intensitat d'esforç. Tanmateix, la proposta de la DI proporciona aquest mecanisme d'ajust, tal com hem vist més amunt. Així, si hi ha un desequilibri entre l'oferta i la demanda d'un bé o servei en concret, aleshores, mitjançant el canvi en el seu "preu" i el corresponent canvi en l'index de remuneració, l'oferta/demanda de treball per aquest tipus particular de feina canvia en conseqüència, per descomptat fins al punt en que l'index de remuneració afecta l'oferta de treball.

També, pel que fa als consumidors, el model de la Parecon restringeix greument la llibertat d'elecció. Els consumidors, segons escriu Albert, "començarien l'any amb un pla de consum que

inclogui quina quantitat dels diversos tipus d'aliments, roba, àpats als restaurants, viatges, llibres, discs, entrades a espectacles etc. consumiran" (Par 132). En altres paraules, s'espera dels consumidors que sàpiguen dir amb un any d'antelació quan gastaran en sabates, llibres, i fins i tot amb quina freqüència decidiran anar amb els amics al teatre o al bar, eliminant de fet (tot i els petits ajustaments i actualitzacions permeses pel sistema de la Parecon), el principal element de joia, pel que fa a cobrir les necessitats d'aquest tipus: la espontaneïtat. A més, els consumidors no tenen cap tipus d'elecció pel que fa als satisfactors, és a dir estils, colors, etc. de la roba, sabates i altres, ja que se'ls demana que expressin preferències per productes (mitjons, sabates, etc.) però no per estils i no hi ha companyies competidores produint productes, sinó només "indústries de productes" creant a voluntat diversos estils i qualitats de producció per diversos propòsits (Par 217). En altres paraules, els colors, estils etc. són determinats exclusivament pels dissenyadors de les indústries de "roba" o "calçat", en base a estudis estadístics sobre els patrons de consum del passat, que, òbviament, donen per suposat el que estava disponible en en aquell moment! Per tant, l'única elecció que es deixa als consumidors és comprar el que estigui disponible, esperant persuadir suficients consumidors en la complicada jerarquia dels nombrosos consells de consumidors, per tal que els dissenyadors en algun moment del futur, però no abans que el proper pla anual, canviïn en conseqüència els estils etc. (mentre que per descomptat en un sistema de mercat els canvis rellevants en les preferències dels consumidors poden ser satisfets en qüestió de setmanes). Aquesta és la raó per la qual, com vaig remarcar a CDI, la noció suggerida pels partidaris de la planificació, incloent Albert i Hahnel, segons la qual les necessitats de la gent poden ser descobertes molt fàcilment "només preguntant-los el que volen", de fet, com va observar Paul Auerbach i altres, "passa per alt les evidències que demostren el contrari, obtingudes durant dècades pels planificadors d'Europa de l'Est i per l'experiència del màrqueting a l'Oest" [33].

Aquestes greus restriccions de la llibertat d'elecció són conseqüències necessàries del fet que la Parecon, a diferència de la DI, es basa exclusivament en la planificació per a l'assignació de recursos i a més, no fa cap distinció entre necessitats bàsiques i no bàsiques. En el cas de la DI, tanmateix, l'ús de vals per a la satisfacció de les necessitats bàsiques i no bàsiques no només aconsegueix el requeriment d'espontaneïtat sinó també el requeriment que els consumidors haurien de poder satisfer les seves preferències pel que fa a estils etc. Això es facilita pel fet que el mercat artificial creat per la DI permet que els consumidors comprin estils específics de roba, sabates, neveres etc. en lloc de simplement proposar en el seu pla individual "roba", "sabates" etc. (com la Parecon els requereix de fer), cosa que inevitablement acaba portant al mateix tipus de satisfacció i sobirania dels consumidors de què gaudien els consumidors soviètics! El mercat artificial i el sistema de vals de la DI permet una veritable llibertat d'elecció (quelcom que les economies de mercat reals no poden aconseguir donada la desigualtat en els ingressos i la riquesa) ja que un tipus de competició sana es podria desenvolupar entre els centres de treball -quelcom que és impossible dins d'un sistema basat exclusivament en la planificació, que exclou qualsevol tipus de competició. Així, en una DI, un grup de ciutadans podrien començar una empresa demòtica (és a dir, una empresa posseïda i controlada pel *demos*) en qualsevol tipus d'activitat productiva que els agradi, mentre el seu propòsit sigui aprovat per l'assemblea demòtica i els seus subcomitès. Aquestes noves empreses podrien "competir" amb altres empreses d'exactament la mateixa línia d'activitat i determinar el seu nivell de producció en base als vals

que rebin (és a dir, la preferències revelades dels consumidors). Com que no podria sorgir un problema d'atur en una DI ja que tots els ciutadans han de treballar un nombre d'hores mínimes per cobrir les necessitats bàsiques i per sobre d'aquestes, tantes hores com vulguin per satisfer les necessitats no-bàsiques (per una descripció d'això veure l'esquema de CDI capítol 6) i també com que no hi ha problema d'acumulació (no hi ha diner) o d'ànim de lucre (els ciutadans com a productors tenen dret a vals bàsics com tota la resta i a vals no bàsics segons les hores extres de treball i l'index de remuneració determinat) el seu únic incentiu en la producció de béns preferits pels consumidors és la satisfacció moral de fer bé la seva feina i la satisfacció de fer el tipus de feina que han escollit i de la manera que ells mateixos decideixen.

No és d'estranyar que el resultat de la dependència exclusiva de la Parecon en la planificació per a l'assignació de recursos i de no distingir entre necessitats bàsiques i no-bàsiques sigui que la Parecon desemboca en un sistema en què el consum, la producció i la quantitat de treball de cada ciutadà ha de conformar-se, en última instància, a la "mitjana":

"En cas que una persona hagués sol·licitat més de la mitjana, se li podria qüestionar, i si les seves respostes no fossin convincentes, se li demanaria que moderés la seva comanda." (LF, p.49)

La crisi ecològica a la Parecon i a la DI

Donat que l'objectiu general de la Parecon, així com el de la planificació socialista i, per descomptat, el de l'economia de mercat, és el creixement econòmic i la definició d'eficiència que això comporta, no és sorprenent que la Parecon tracti els problemes ecològics com a problemes d'externalitats (exactament com fan els ambientalistes!) que suposadament poden solucionar-se amb la implicació de molts consells de consumidors (no només d'aquells que originen propostes de consum col·lectiu amb externalitats) (Par 138-43). D'aquesta manera, els problemes ecològics són reduïts pràcticament a problemes secundaris, com el de la pol·lució, que efectivament pot ser considerada mitjançant el procediment suggerit. No obstant, els principals problemes ecològics, com l'efecte hivernacle, la solució dels quals requereix un canvi en l'estil de vida dels ciutadans, necessiten que abandonem el creixement econòmic com el principal objectiu de la producció.

Finalment, l'absolut silenci de la Parecon sobre la necessitat d'una descentralització radical (una decisió que òbviament no pot ser presa solament pels consells de treballadors o consumidors) posa en evidència que la centralització que caracteritza tant l'economia de mercat com les economies centralment planificades -una causa bàsica de l'actual crisi ecològica -no és ni tan sols vista com un problema per la Parecon!

Per altre banda, el projecte de la DI veu la crisi ecològica com un component principal de l'actual crisi multi-dimensional. Per tant, les institucions proposades per a una DI (descentralització radical en comunitats locals independents confederades, abolició de la institucionalització de la concentració de poder en tots els àmbits, un canvi en el propòsit general de la producció que deixi enrere el creixement) explícitament apunten a la reintegració de la societat amb la Natura.

[1] Michel Albert, Parecon, Vida después del Capitalismo (Barcelona: Akal, 2005)

[2] No és d'estranyar que quan li he proposat intercanvis d'aquest tipus en el passat sempre hagi rebutjat de participar en qualsevol cosa més enllà d'una discussió sobre la Parecon solament!

[3]No de forma sorprenent, una lectura superficial de les propostes de la Parecon va portar a un expert en economia suposadament proper al municipalisme llibertari a concloure (sense preocupar-se de fonamentar les seves declaracions) que "Estic bàsicament d'acord amb la visió general de la Parecon sobre la planificació democràtica (...) fins i tot la prefereixo en bastants aspectes significatius al model de democràcia inclusiva de Takis Fotopoulos, que en part s'inspira en el municipalisme llibertari"! Vegeu Peter Staudenmaier en els seus intercanvis amb Michel Albert a <http://www.zmag.org/debatelibmuni.htm>

[4] Sobre la crucial distinció entre democràcia com a règim i democràcia com a procediment, vegeu Cornelius Castoriadis, "La democràcia como regimen y como procedimiento" en El ascenso de la insignificancia (València: Fronesis)

[5] Això resulta obvi per declaracions com les següents: "No n'estic segur, per exemple, de per què el municipalisme llibertari estima que no és possible dissenyar cap mitjà de representació per funcionar en compatibilitat amb les assemblees populars, de manera que es preservi la democràcia però es funcioni millor en situacions que transcendeixen els assumptes de petits grups", vegeu <http://www.zmag.org/lm.htm>

[6] John Crump, "Markets, Money and Social Change", Anarchist Studies, Vol. 3, No. 1 (Primavera 1995), pp. 72-73

[7] Vegeu Fotopoulos, Hacia una Democracia Inclusiva, pp. 253-54

[8] Michael Albert and Robin Hahnel, *Looking Forward: Participatory Economics for the Twenty-First Century* Vegeu Takis Fotopoulos, 'From (mis)education to Paideia', *Democracy & Nature*, vol 9 no 1 (March 2003) pp. 15-50

[10] Maurizio Passerin d'Entreves, 'Hannah Arendt and the Idea of Citizenship', in C. Mouffe, ed., *Dimensions of Radical Democracy* (London: Verso, 1992) p. 154

[11]Vegeu Cornelius Castoriadis, *Political and Social Writings*, (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988) vol 2, p. 273 and *World in Fragments* (Stanford: Stanford University Press, 1997) pp. 37-39

[12] Tal com senyala Albert: "res en el que hem descrit exclou l'exercici del lideratge. A Northstart (una casa editorial imaginària que descriu la seva experiència personal de Southend) els líders productius en llibres particulars exerceixen influència sobre els membres de l'equip pel que fa a la qualitat i el ritme de treball necessaris per aconseguir acabar els llibres" (Par 178) -- presumiblement perquè se suposa que l'equip és incompetent per valorar col·lectivament el ritme i la qualitat de treball necessàries per acabar els llibres!

[13] Potseriorment Castoriadis va adonar l'autogestió "obrera" en favor del projecte d'autonomia y democràcia directa. Vegeu T. Fotopoulos, "Castoriadis i la tradició democràtica", *Democracy & Nature*, vol 4 no 1 (1998) pp 157-63 i també la meua correspondència amb David Ames Curtis in *Democracy & Nature*, vol 5, no 1 (March 1999) pp 175-188

[14] Cornelius Castoriadis, *Political and Social Writings* 'On the content of socialism, II', vol 2 pp.101-108

[15] vegeu T. Fotopoulos, 'Towards a democratic conception of science and technology', *Democracy & Nature*, vol 4 no 1,(1998) pp. 54-86

[16] Takis Fotopoulos, 'Class divisions today-the Inclusive Democracy approach', *Democracy & Nature*, vol 6 no 2 (July 2000) pp 211-252

[17] Sobre aquesta important distinció entre autoritat i poder vegeu A. Carter, *Authority and Democracy*, (London: Routledge, 1979) ch 2

[18] Vegeu R.P. Wolf, *In Defence of Anarchism*, (Harper, 1970), ch 1

[19] Vegeu e.g. R. Edwards, *The Transformation of the Workplace in the 20th Century* (London: Heinemann, 1979) i S. Marglin 'The origin and functions of hierarchy in capitalist production'.

[20] Vegeu per exemple D. Bell, *The Coming of post-industrial society*, (London: Heinemann, 1974), J. Gerschuny, *After Industrial Society* (London: Macmillan, 1978), F. Blackaby, *De-industrialisation*, (London: Heinemann, 1979), F. Frobel et al *The New International Division of Labour* (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), S. Antonopoulou, 'The process of globalisation and class transformation in the West', *Democracy & Nature*, vol 6 no 1 (March 2000) pp. 37-54

[21]Vegeu Takis Fotopoulos, *Towards An Inclusive Democracy*, p. 68

[22] Marcuse dona un significat similar a l'abolició de la divisió del treball en una societat comunista, H. Marcuse, *Soviet Marxism* (London: Routledge, 1958) p. 183

[23] April Carter, *Authority and Democracy* (London: Routledge, 1979), Chapt. 2.

[24] April Carter, *Authority and Democracy* (London: Routledge, 1979), Chapt. 2.

[25] Vegeu l'article sobre tecnologia

[26] A M. Albert's and R. Hahnel's 'The Political Economy of Participatory Economics' (Princeton: Princeton University Press, 1991) els autors proporcionen el que Albert modestament anomena 'un model matemàtic que demostra la superioritat de Parecon en propietats com la convergència, l'eficiència i l'estabilitat en comparació a les demostrades mitjançant models similars pel mercat i les economies centralment planificades"! (Par 147)

[27] *The Political Economy*, p. 9

[28] *The Political Economy*, p. 9

[29] *The Political Economy*, p. 32

[30] *ibid.* p. 34

[31] La definició habitual d'*eficiència econòmica* és concebuda en termes d'*eficiència tècnica* (minimització de l'*input* o maximització de l'*output* per qualsevol combinació donada d'*inputs*), *eficiència productiva* (el que comporta que cap reassignació dels recursos podria incrementar l'*output*) i *eficiència de canvi* (el que comporta que cap intercanvi posterior podria millorar el benestar del consumidor). L'eficiència social es defineix com el cas en què els preus igualen el veritable cost d'oportunitat social de *inputs i outputs*.

[32] Vegeu la meva resposta a David Ames Curtis, *Democracy & Nature*, vol 5, no 1 (Març 1999) pp 175-188

[33] Paul Auerbach et al., "The Transition From Actually Existing Capitalism," *New Left Review* no 170, (July/August 1988), p. 78.

Article publicat originalment a DEMOCRACY & NATURE: The International Journal of INCLUSIVE DEMOCRACY Vol. 9, No. 3 (Novembre del 2003). Traducció: Guillem Quilez, Laia Vidal i Blai Dalmau
